

KENTSEL MEKAN VE MORFOLOJİ İLİŞKİSİ: KIRKLARELİ İLİ YAYLA MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Fürüzan ASLAN¹, Oğuz ATEŞ², Yaşar MENTEŞ^{3*}

¹⁻²Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırklareli, Türkiye
³Tarım ve Orman Bakanlığı, Elazığ Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Elazığ, Türkiye

Öz

Dünya genelinde şehirler, sürdürülebilir kentleşme hedefine ulaşabilmek için artan zorluklarla daha çok karşı karşıya kalmaktadır. Yaşadığı çevre ile sürekli etkileşim içinde olan insan bir taraftan fiziksel çevreyi etkilerken, bir taraftan da bu çevreden etkilenmektedir. Bu etkileşim süreci içerisinde kentlerde çeşitli değişimler yaşanmaktadır. Kentsel peyzajın yapısının nasıl ifade edileceği ve temsil edileceği sorusu uzun zamandır kentsel morfolojinin merkezinde yer almaktadır. Kentsel peyzaj, kentsel morfoloğlar için paha biçilmez bir bilgi kaynağıdır. Kentlerin geçmişi, bugünü ve geleceği konusundaki tartışmalarda kilit rol oynayan kentsel morfoloji, yüzyıldan fazla bir süredir, kentsel formun unsurlarını tanımlayan, sınıflayan ve açıklayabilen bir takım kavram ve yöntem geliştirmiştir. Son zamanlarda, kentsel morfoloğlar kentsel formun belirli bir unsurunu şekillendirme sürecini incelemeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı, Kırklareli ili Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan, tarihi olarak en eski ve en zengin mahallesi olan Yayla Mahallesi'nin kentsel unsurlarını kentsel morfoloji perspektifinden incelemek, değerlendirmek ve çeşitli önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Morfoloji, Yayla Mahallesi, Peyzaj Mimarlığı

URBAN SPACE AND MORPHOLOGY RELATIONSHIP: EXAMPLE OF YAYLA NEIGHBORHOOD IN KIRKLARELİ

Abstract

Cities around the world face increasing challenges in order to achieve the goal of sustainable urbanization. The person who constantly interacts with the environment, in which he lives, affects the physical environment and is also affected by this environment. In this interaction process, there are various changes in the cities. The question of how to express and represent the structure of urban landscape has long been at the center of urban morphology. Urban landscape is an invaluable source of information for urban morphologists. Urban morphology plays a key role in discussions about the past, present and future of the cities.

Sorumlu Yazar: yasarment@hotmail.com.tr,

Recently, urban morphologists have begun to examine the process of shaping a particular element of the urban form. In this study, the urban elements of Yayla District, which is the oldest and richest neighborhood of Kırklareli province, has been examined and evaluated from the perspective of urban morphology. Afterwards, various suggestions have been made.

Keywords: Urban Morphology, Yayla Neighborhood, Landscape Architecture

1. GİRİŞ

Kentler uzun zamandan beri birçok disiplin tarafından ekolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan araştırma ve inceleme konusu olmuş; buna bağlı olarak çeşitli tasarım ve planlama yaklaşımları oluşturulmuştur. Bu yaklaşımlar neticesinde kent ölçeğinde çeşitli öneriler geliştirilmiş, çeşitli kavramsallaştırmalar yapılmış, kente özgü konseptler oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışmaların çoğu kent kimliğinde olumlu yansımalar oluşturmuştur.

Yüzyıllar boyunca yapılı çevrenin insanlar üzerindeki etkisine duyulan inanç, mimari ve kentsel düşünce biçimlerinde yaygındır. Kırsal alanlara nazaran kentsel alanlar daha fazla dinamizm oluşturmaktadır. Çünkü kentsel alanlar, burada yaşayanlara fayda sağlayan merkezi ticaret yerleridir [1].

İnsanlar yaşadığı çevre ile sürekli etkileşim halindedir. İnsanların çevreyi nasıl algıladığı, zihinsel olarak nasıl yapılandırdığı, çevrenin insanlar üzerinde nasıl bir etki uyandırdığı, insan davranışı veya memnuniyeti için ne kadar önemli olduğu bu etkileşimin içinde yer almaktadır. İnsanlar bir taraftan yaşadığı fiziksel çevreyi etkilerken diğer taraftan da yaşadığı çevreden etkilenmektedir.

İnsanları fiziksel çevreleri ile birbirine bağlayan mekanizmalar, çevrenin şekillendirilmesinde rol oynar. İnsanlar duyuşsal kapasiteleri ile çevre üzerinde algılar oluşturarak değerler ve inançlar çerçevesinde çevreyi yorumlamaktadır. İnsanların bağlı buldukları küçük gruplar, aileler, büyük sosyal gruplar, kurumlar ve kültürlerdeki rolleri, iletişim kurma şekilleri, sosyal ağları, akrabalık sistemleri çevrenin şeklini etkiler. Fiziksel çevrenin insanları ne derece ve ne ölçüde etkilediği, tasarlanan yapılı çevrenin insan davranışı, ruh hali ya da refahı üzerindeki etkilerini bilmek önemlidir. Herhangi bir etkisi yoksa veya bu etkiler azsa, insan ile çevre etkileşimi buna bağlı olarak azalır [2].

Ittelson (1960)'a göre çevre yedi bileşenli bir ekolojik sistem olarak tanımlanmaktadır;

- Algısal (Bireylerin dünyayı deneyimleme yolları)
- Etkileyici (Şekiller, renkler, dokular, kokular, sesler ve sembolik anlamlar)

- Kültürün estetik değerlerinin alanı
- Uyarlanabilir (Çevrenin faaliyetlere ne ölçüde yardımcı olduğu veya engel olduğu)
- Bütünleştirici (Çevre tarafından kolaylaştırılan veya engellenen sosyal gruplaşma türleri)
- Enstrümantal (Çevre tarafından sağlanan araç ve tesisler)
- Tüm bu bileşenlerin genel ekolojik ilişkisi [2].

Fiziksel çevrenin insanlar üzerindeki etkisi kültürel coğrafyada ve çevresel tasarım araştırmalarında dikkat çekmiştir. Coğrafya, farklı bir ölçekte farklı değişkenlerle uğraşsa bile, tasarım alanındaki gelişmelere paralel olarak faydalı imkanlar sunmaktadır. Bu çerçevede Coğrafyada üç görüş mevcuttur; [2]

- Fiziksel çevrenin insan davranışını belirlediği görüşü (Çevresel determinizm),
- Fiziksel çevrenin, insanların, özellikle kültürel kriterlere göre seçimler yapma olasılıkları ve kısıtlamaları sağladığı görüşü,
- Fiziksel çevrenin aslında seçim için olasılıklar sağladığı ve belirleyici olmadığı, ancak bazı seçeneklerin verilen fiziksel ortamlarda diğerlerinden daha olası olduğu hakkındaki mevcut görüş.

Planlama ve tasarımda çevresel determinizm geleneksel görüş olmuştur. Buna göre kent içindeki bina formlarının değişikliklerinin mutluluğun ve sosyal etkileşimin artması gibi insan davranışlarında büyük değişikliklere neden olabileceği inancı hakimdir [2].

Bu çalışmada, Kırklareli ili Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan, bugüne kadar korunarak gelmiş, Kırklareli'nin tarihi olarak en eski ve en zengin değerlerini içerisinde barındıran Yayla Mahallesi kentsel morfoloji perspektifinden incelenmiş, değerlendirilmiş ve kentsel unsurlara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini, Kırklareli ili Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan ve tarihi olarak en eski ve en zengin mahallesi Yayla Mahallesi oluşturmaktadır. Ayrıca Yayla Mahallesi ile ilgili yazılı ya da görsel her türlü veri vb. araştırma materyali olarak değerlendirilmiştir.

Morfoloji kelimesi ilk olarak, çalışmalarının önemli bir bölümünü biyolojiye adanmış ünlü Alman yazar ve düşünür Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832) tarafından önerilmiştir. Goethe, “formların özüyle ilgilenen bilim” i belirtmek için morfolojisi kelimesini kullanmıştır. Başlangıçta biyolojinin bir alt dalı olarak önerilmesine rağmen, morfolojinin genel ve soyut doğası, birçok farklı alanda uygulanmasını sağlamıştır [5].

Alman coğrafyacıların çalışmalarına kök salmış olan kentsel morfoloji, 19. yüzyılın sonunda organize bir bilgi alanı olarak şekillenmeye başlamıştır [5]. Kentsel formun tarihsel gelişiminin izlenmesine dayanarak, kentsel morfoloji ilk günlerinden itibaren doğal olarak kent manzaralarını ayırt etmek, karakterize etmek ve açıklamakla ilgilenmiştir. (Fritz 1894; Schlüter 1899a, b). Alman Coğrafyacı Otto Schlüter, insan coğrafyasında fiziksel coğrafyadaki fiziksel veya doğal peyzajın morfolojisine paralel olarak tasarladığı kültürel peyzajın bir morfolojisini varsaymıştır [6].

Kentsel morfoloji, kentlerin fiziksel formunun yanı sıra kentleri zamanla şekillendiren ana etmenleri ve süreçleri inceleyen bilim dalıdır.

Kentsel morfoloji, kentsel formun incelenmesidir. Kentsel yerleşimlerin büyüklüğü, şekli ve fiziksel yapısı ile ilgilidir. Amerikan Planlama Derneği, kentsel morfolojiyi bir kentsel alanın gelişim sürecini inceleyerek mekansal yapısı ve karakterini anlamak olarak görür. Kentsel formların daha iyi anlaşılması, kentsel modellerin ve analizlerin yapılmasında yardımcı olur. Bu bilimsel yaklaşımın amacı, kentin yerleşik karmaşıklığını, doğasını ve morfolojisini açıklamaktır [4].

2.2. Kentsel morfolojinin önemi

İnsanlar ve içinde yaşadıkları kentler için kentsel morfolojinin önemi büyüktür. Geçmişin ve bugünün kentsel unsurlarını oluşturan yapıların detaylı bir şekilde çalışılmasıyla, kentlerin geleceği ile ilgili daha sağlıklı, iyi işler yapılabilir.

Kentsel morfoloji önemlidir, çünkü görsel olarak inşa edilmiş mevcut şeylere dayanır. Bununla birlikte, kentsel morfolojinin önemi bunun da ötesinde olup; yapılı çevrede neyin var olduğunu üreten süreçleri, bunun nasıl ve neden değiştiğini kentsel morfoloji sayesinde öğreniriz [3].

Diğer birçok disiplinde olduğu gibi, kentsel morfolojide de morfolojik yaklaşımların her birinin ortaya çıkışı ve kabulü, önceki yaklaşımların yerine değil, mevcut yaklaşımlarla bir arada bulunmasından ibarettir. Bu anlamda kentsel morfoloji, kentsel fenomenlerin tanımlanması ve açıklanması için kapsamlı, sağlam bir teori, kavram ve teknik setine sahiptir. Bu nedenle kentsel

morfoloji mevcut formların dönüşümü ve yeni kentsel formların tasarımı için rehberlik sunabilir [3].

Halk sağlığı, sosyal adalet, miras turizmi, iklim değişikliği ve enerji, kentsel morfolojinin sağlam bir katkı sunabileceği günlük yaşamın belirli sorunlarının seçilmiş beş örneğidir [5].

Kentsel çevrenin fiziksel doğasının şimdiki ve gelecekteki enerji talepleri üzerinde derin bir etkisi bulunmaktadır. Kentsel sürdürülebilirlik bağlamında, kentsel morfoloji, özellikle kentsel peyzajların biyolojik bileşenlerinin farklı kentsel biçimlerle etkileşime girme biçimleriyle ilgilidir. Kentsel morfoloğlar, kentsel alanlarda çevre ve yaban hayatı koruma konularındaki tartışmaların ve politikaların oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilirler [3].

Son yıllarda küresel kentleşmenin büyük baskıları tarafından tehdit edilen kentsel peyzajın geleceği için dünya çapında endişeler vardır. Kentsel morfolojik yaklaşımların bu endişelerin giderilmesinde katkıda bulunabilir [7].

Kentsel morfoloji felsefi, kültürel ve pratik olmak üzere üç açıdan önemlidir. Kentsel morfoloji felsefi bir temel üzerine bir tartışma ile başlar. Kentsel morfoloji etrafımızdaki dünyayı anlamlandıran, kentlerin fiziksel, sosyal ve kültürel boyutlarını bütünleştiren felsefi bir yaklaşımı savunur. Daha sonra kentsel formun çalışmasında kültürün önemine geçer. Kültürel olarak, kentsel morfolojiyi anlamak, yaşam kalitesini arttırmak, kentsel estetik bilincinin ve kasabalara bağlı anlam katmanlarının farkında olmak için bir ön koşuldur. Son olarak, kentsel morfolojinin önemi kentsel korumadan planlamaya, kentsel okunabilirlikten miras turizmine, sürdürülebilirlikten kentsel suçlara ve halk sağlığına farklı pratik boyutlarda değerlendirilir. Pratik olarak, kentsel morfoloji çalışması hayati bir eğitim işlevi yerine getirir. Kentsel formun ayrıntılı çalışılmasıyla, başarılı ve bütünsel kentsel bir yönetim hedefine ulaşılır. Kentsel morfoloji, kentsel tasarım, planlama, mimari ve koruma gibi yakından ilgili pratik uygulama alanlarının entegre edilmesi için benzersiz bir eğitim sağlar [3].

Kentler yerel, bölgesel veya ulusal kültürü yansıtmaktadır. Kentsel morfoloji, kültürün kentsel biçime nasıl yansıtıldığı ile ilgilenir. Appleton (1996)'a göre kentsel form ve estetik arasındaki ilişkiler duyularımızı etkilediği için kentsel morfoloji, kültürel bağlamda, kentsel ortamdan estetik haz elde etmenin bir yoludur [3].

Kentsel morfoloji, kent içindeki bina gruplarının birbirleriyle ve bitişik alanlarla olan ilişkisiyle ilgilidir. Kentsel morfoloji bize bina toplulukları ve örneğin bazı inşa edilmiş ortamlarda nasıl barış

ve sakinlik duygusu aktardıklarını öğretir. Kentsel ortamlardaki birçok yapı, bilinçli ve kasıtlı olarak estetik bir etki oluşturmak için inşa edilmiş olsa da, bunun altında daha işlevsel amaçlar yattığı unutulmamalıdır. Kentsel morfolojik kentteki her şeye odaklanır; çünkü kentsel sahnenin her bileşeni ilgi çekicidir ve açıklama gerektirir [3].

Kentsel morfoloji ve koruma arasındaki bağlantılar köklüdür. Kentsel morfolojinin önemli bir kısmı tarihi kentsel biçimlerle ilgili olduğundan, kentsel alanlarda koruma politikalarının benimsenmesi, kentsel morfolojilerin pratik katılımı için büyük fırsatlar sunar. Kentsel morfolojinin koruma politikasındaki potansiyel rolü, Larkham (1996) tarafından analiz edilmiştir. Kentsel morfoloji ve miras turizmi arasında açık bağlantılar vardır. Bir taraftan tarihi kentsel alanların korunması bir taraftan da bu alanlara turist ziyaretlerinin teşvik edilmesi ile ekonomik getirinin sağlanması arasındaki dengenin korunması gerekir. Yapılı çevre, bir yörenin turizm kaynağının temel bir bileşenidir. Kentsel morfolojinin değeri, özellikle faaliyetin belirli alanlara ekonomik değeri, konaklama, beslenme gerektiren tarihi yerleri ziyaret eden milyonlarca ziyaretçi ile çok büyük olduğu için açık olmalıdır. Yapılı çevrede değişiklik bir dereceye kadar kaçınılmaz olsa da bu alanlara entegre olan miras, indirgenmemesi gereken bir kaynaktır. Diğer bir deyişle, bu kaynaklar uzun vadeli sürdürülebilirlik göz önünde bulundurularak yönetilmelidir. Kentsel morfoloji konusu bu görevi yerine getirmek için araçlar sağlar [3].

Kentsel morfolojinin planlama ve kentsel tasarım pratiğinde kullanımı üzerine yapılan araştırmaların yeniden canlanmasına rağmen, kentsel morfolojinin kentsel tasarımda pedagojik amaçlar için araştırılması yavaş gelişmiştir [5].

Kentsel tasarım öğretiminde ve uygulamasında kentsel morfolojinin önemini büyüktür. Kentsel morfoloji kentsel tasarım pedagojisini bilgilendiren ve geliştiren, sürdürülebilirlik ilkeleri tarafından yönlendirilen bir yaklaşım ortaya koymaktadır [8].

2.3. Kentsel morfolojinin disiplinlerarası karakteristiği

Şehir karmaşık ve dinamik bir organizmadır. Ancak kentsel morfoloji, tüm fiziksel ölçekleri içerir ve belki de en büyük rolü burada yatmaktadır. Bu da bir kentin tüm karakteristik ölçeklerini dinamik olarak okumak için kentsel morfolojinin açık bir yapısal işaretler sistemini algılama yeteneğinden gelir [9].

Kentsel morfolojinin ayrı bir akademik çalışma alanı olarak tanımlanmasından bu yana kentsel morfoloğlar disiplinlerinin uygulanabilirliği ile ilgili olarak kentsel ortamdaki problemleri yorumlama ve çözüm önerme yeteneğini geliştiren araştırmalara yönelmiş, morfolojik ilkelerin kentsel gelişime uygulanmasına ilişkin örnekler uygulamışlardır [3].

Kentsel morfoloji farklı mekânsal ölçeklerde araştırma yapmaktadır. Şehri bir bütün olarak veya bireysel binalara odaklanarak diğer disiplinler tarafından nadiren görülen farklı ölçeklerde çalışmaktadır [3].

Genellikle “kentsel morfoloji” olarak bilinen kentsel peyzaj çalışması, coğrafya, mimari ve planlama da dahil olmak üzere birçok alanda araştırmacıları cezbetmiştir [10]. Birçok kentsel arazi modeli ekonomistler, coğrafyacılar ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir [11].

Kentsel morfolojinin disiplinler arası doğası hem zorluklar hem de avantajlar sunmaktadır. Bir yandan, hem yardımcı bir disiplin hem de bağımsız bir alandır. Diğer yandan, bağımsız bir alan olarak morfoloji, diğer disiplinlerin çeşitli bulgularını “form”ün birleştirici yönü etrafında bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlayışta morfoloji temelde ve yapısal olarak disiplinler arasıdır. İdeal olarak, morfoloji diğer disiplinlere katkıda bulunur [12].

Kentsel morfoloji diğer tüm disiplinlere ihtiyaç duyar çünkü sadece analitik değil aynı zamanda sentetiktir. Bir disiplin veya alan olarak kentsel morfoloji, mimari, kentsel tasarım, planlama, coğrafya, arkeoloji, tarih, antropoloji, kentsel ekoloji ve çevre psikolojisi dahil olmak üzere çok çeşitli alanlarda kullanılır [12]. Kentsel morfoloji mimarlık, kentsel tasarım, peyzaj ve sürdürülebilirlik disiplinleri arasında bir irtibat görevi görmektedir [9].

Araştırma alanının karmaşıklığından dolayı, kentsel morfoloji, farklı alanlardan yararlanan açık disiplinler arası bir yapıya sahiptir.

Arkeoloji, tarih, mimarlık ve mimarlık tarihi, özellikle koruma ile ilgili tarih planlama ve planlama, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve psikoloji entegre çalışma gerektiren komşu disiplinlerin başında gelir. Yapılacak bir disiplinler arası çalışmalarda maksimum faydayı elde etmek için “Kentsel morfoloji bu disiplinlerin zenginleştirilmesini sağlamak için nelere sahiptir?” ve “Bu disiplinlerin kentsel morfolojinin zenginleştirilmesine yönelik neler sunması gerekir?” soruları üzerinde yoğunlaşmak gerekir [13].

3. BULGULAR

Tarihi kimliği, coğrafi konumu ve iki önemli sınır kapısından gelen devlet yollarının birleştiği ulaşım fonksiyonu, kültürel ve sosyal yapısıyla ayrıcalıklı bir kent konumunda olan Kırklareli, Türkiye'nin Avrupa Kıtası'nda yer alan beş kentinden biridir.

Kırklareli, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarih öncesi çağlardan beri iskân politikalarına tabi tutulmuş önemli kentlerdendir [14].

Kırklareli ilinin ilk imar planı 1948 yılında 2. imar planı 1968 yılında, 3. imar planı, 1986 yılında 1/1000 ve 1/5000 ölçeklerde hazırlanmıştır. 1988 yılında 1/1000 ölçekli plan revize edilmiştir. 1986 tarihinde yapılan Uygulama İmar Planından sonraki dönemde kentin çeşitli yerlerinde Belediye Meclisinin kararıyla Revizyon- Islah İmar Planlarıyla revizyonlar gerçekleştirilmiştir. Kültür Bakanlığı tarafından kentte 1990 yılından önce envanter çalışmaları yapılmış, 31 sivil mimarlık örneği tescil edilmiştir [15].

Bizans döneminden itibaren Kırklareli merkezinde Yayla bölgesinde çoğunlukla Rumlar ve Bulgarlar yaşamıştır. Yayla Bölgesi Cumhuriyet döneminde yapılmış Rum ve Bulgar dönemi evlerinden oluşmaktadır. [15].

Şahin (2000)'e göre Yayla mahallesinde 1924'te yapılan nüfus değişimine kadar kentin zengin yerli Rumları oturmuştur. Nüfus değişimi sırasında çoğunluğu Yunanistan'dan getirilen Türklerin oturduğu Yayla Mahallesinde günümüzde 21 adet tescilli sivil mimarlık örneği, 1 eğitim yapısı, 1 böcekhanne binası bulunmaktadır [15].

Yayla mahallesi Bölge Koruma kurulu tarafından 19.09.1996 tarihinde "Kentsel sit alanı" olarak ilan edilmiş ve koruma amaçlı imar planı çalışmalarına başlanmıştır [15].

3.1. *Yayla Mahallesinin mekansal durumu*

Kırklareli ili, Merkez ilçe sınırları içerisinde olan Yayla Mahallesi, Kırklareli'nin eski kent merkezi olarak bilinmektedir.

Kentlerdeki farklı grupların kentsel sosyal alanda farklılaşmaya yol açan farklı konut ve mahalleleri seçmeleri gerçeğinin altında yatan sebeplerden biri tarihsel ve kültürel farklılıklardır. Farklı kültürler ve alt kültürler arasında bilişsel stillere, eğitim, öğretim ve deneyime bağlı olarak bu farklılıklar göz önüne alındığında, planlamacıların ve tasarımcıların çok özel değerlere, yeteneklere ve dünyayı görme yollarına sahip bir yapı oluşturmaları beklenir [2].

Kentsel morfoloji kentlere odaklanmaktadır. Mahalleler kent yaşamı ve morfolojisi açısından son derece önemli birimlerdir. Kentsel tasarımda, mahalle genellikle bir kentsel alanın temel mekansal birimi olarak düşünülür.

Her mahalle farklı bir karaktere sahiptir. Mahalleler sokak isimleri, belirli işlevler, el sanatları ile farklı olup; renk, ses, koku ve morfolojide farklılık gösterir [2].

Yayla Mahallesi, Kırklareli'nin karakteristik özelliklerinin günümüze kadar korunarak geldiği, kent kimliğinin önemli ve bütüncül bir parçası olarak sürdürülebilirliği sağlayan tipik bir Anadolu mahallesidir.

Kırklareli il sınırları içinde yer alan Yayla Mahallesi, kuzeyde Çamlık Mevkii, doğuda Akalar Mahallesi, güneyde ise Demirtaş Mahallesi ile sınırlandırılmıştır [16].

Yayla Mahallesine büyük ölçekte bakıldığında mahallenin güney-doğu yönüne kurulan yeni bir yerleşim olduğu, yol akslarında genişletilme olduğu, bazı boş parsellerde yapılaşma olduğu görülmektedir.

Morfolojik olarak belirli faaliyetlerin gerçekleştiği binalar arası boşluk olarak tanımlanan sokak ağı arazi kullanımı ve bina gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip en dayanıklı kent unsurlarından biridir. Çünkü kentsel morfolojide yollar ve rotalar diğer tüm faktörlerden daha fazla belirleyici olup bölgeyi dönüştürmek için temel araçtır.

Kentsel formun en temel unsuru olan sokak düzeni, erişilebilirlik için temel bir geometri sağlar ve sokak bölümlerinin “mekansal yapılandırma” yoluyla hareket olanaklarını nasıl düzenleyeceğini belirler [17].

Yayla Caddesi, Koşuyolu Caddesi, Namazgah Caddesi, Buzhane Sokak, Çamlık Sokak, Çifte Gazinolar Sokağı, Dilber Yokuşu, Durmuş Bey Sokak, Laleli Sokak, Mektep Sokak, Soğuk Kuyu Sokağı, Gülizar Sokak ve Küçük Yayla Çıkmazı Yayla Mahallesi'nin önemli yerleşimleri barındırmış sokakları arasındadır. Yayla Mahallesinde yer alan sokaklar dar ve etkileyici görünümlere sahip olup bu sokakların çoğu Yayla meydanına kadar uzanmaktadır. Yapılar üzerinde meydana gelen tipolojik değişimler kent morfolojisindeki dönüşümü ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak geleneksel kent dokusunun bir devamı olarak mahalle içinde genel olarak müstakil görümlü, 1 ya da 2 katlı kagir yapılar çoğunluğu oluşturmakla beraber dönüşüme bağlı olarak da 3-4 katlı betonarme yapılar da bu yapılarla beraber aynı mekanda yerini almaktadır. Bu öğeler kentsel mekanın farklı dönemlerine ait karakteristiklerini oluşturmaktadır. Eski yerleşimlere

ait tipolojiler Kırklareli'nin tarihi dokusunu korumakla birlikte ilgisiz, bakımsız bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca sağlamlık açısından risk oluşturmaktadır.

Şekil 2. Koşuyolu Caddesi (2019)

Şekil 3. Namazgah Caddesi (2019)

Şekil 4. Buzhane Sokak (2019)

Şekil 5. Çamlık Sokak (2019)

Şekil 6. Durmuş Bey Sokak (2019)

Şekil 7. Laleli Sokak (2019)

Yayla Mahallesi'nde yer alan ve tarihi olarak her biri tek başına ayrı bir önem taşıyan hamam, cami, okul, çeşme, ev gibi kent unsurları, bu sokaklar ve meydan ile birlikte kentin geleceğe açılan tarihi dokularının bütüncül bir parçasını oluşturmaktadır.

Tevfik Fikret Ortaokulu ve öğrenci pansiyonu, Prof. Dr. Gültaç Özbay Sanat Galerisi, Eski Yeşilay Binası, Aydın Akkul Evi ve Ali Rıza Efendi Kültür Evi Yayla Mahallesi'nin önemli tescilli yapılarındandır.

Tevfik Fikret Ortaokulu ve öğrenci pansiyonu Mektep Sokağında yer alan tescilli yapılarıdır (Şekil 8).

Şekil 8. Tevfik Fikret Ortaokulu ve öğrenci pansiyonu (2019)

Prof. Dr. Gültaç Özbay Sanat Galerisi ve Eski Yeşilay Binası Namazgah Caddesinde yer alan tescilli yapılarıdır (Şekil 9).

Şekil 9. Prof. Dr. Gültaç Özbay Sanat Galerisi ve eski Yeşilay binası (2019)

Şekil 10. Aydın Akkul Evi ve Ali Rıza Efendi Kültür Evi (2019)

Aydın Akkul Evi ve Ali Rıza Efendi Kültür Evi Laleli Sokağında yer alan tescilli yapılarıdır (Şekil 10).

Yayla Mahallesi konut ölçeğinde incelemeler;

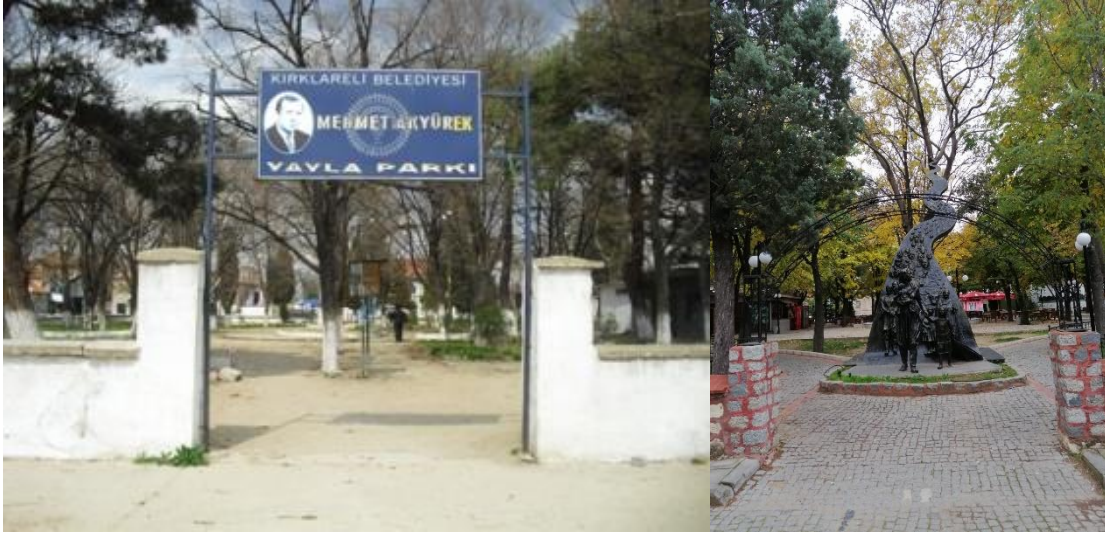

Şekil 11. Tevfik Fikret ilköğretim okulu 1905 yılı fotoğrafı (solda) mevcut durumu (sağda)

Tevfik Fikret İlköğretim Okulunun genel hatlarında bir değişiklik olmamıştır. Sadece binanın dış cephe duvar boyasında değişiklikler gözlemlenmektedir (Şekil 11).

Şekil 12. Yayla Mahallesi'ne çıkan yol 1959 yılı fotoğrafı (solda) mevcut durumu (sağda) 60 yıl önceki haliyle toprak yol olan sokak günümüzde parke taşı ile döşenmiştir. Yol kenarındaki taş yükseltiler geniş kaldırımlar ve kent mobilyalarıyla donatılmıştır (Şekil 12).

Şekil 13. Yayla Parkı 2011 yılı fotoğrafı (solda), [19] ve mevcut durumu (sağda)

Kentsel peyzajın korunmasında önemli bir yere sahip olan Yayla Mahallesi Parkında sosyal ve ekonomik etkenler fiziksel dokuyu şekillendirmiştir. Parka ait bitki örtüsünde gözle görünür bir değişiklik bulunmamasıyla birlikte yaya yolları, kaldırımlar, duvarlar, çocuk oyun alanları gibi yapısal peyzaj içinde yer alan unsurlarda morfolojik değişim ortaya çıkmaktadır.

Şekil 14. Yayla Mahallesi meydanı eski durumu (solda) [20] ve mevcut durumu (sağda)

Kentin önemli merkezlerinden biri olan Yayla Meydanı uzun yıllardan beri kamusal tören alanı, bayram, şenlik vb. sosyal ve kültürel etkinliklerin yapıldığı bir toplanma meydanı olarak kullanılmış, hala da bu işlevini devam ettirmektedir. Meydan çevresinde yer alan bazı yapılarda değişiklik gözlenmesine rağmen; yapılar genel itibariyle mimarisini korumaktadır. Meydan genişliğinde geçmişe nazaran daralışlar gözlemlenmiştir. Park alanları, kaldırımlar, kent mobilyaları ve yeni yapılar eklenmiştir (Şekil 14).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yıllar boyunca, çok sayıda kavramsal, teorik ve deneysel çalışma, yapılı çevrenin insanlar tarafından nasıl değerlendirildiğini formüle etmeye, modellemeye ve ölçmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, kentsel formu doğru bir şekilde ölçmek için güçlü bir metodolojinin olmaması nedeniyle bu çalışmalar nadir düzeyde kalmıştır.

Kentsel morfoloji, son yıllarda şehirleri ve bölgeleri okumak için etkili araçlar geliştirerek kentsel analize dahil olan disiplinler arasında küresel olarak önemli bir rol edinmiştir. Ancak, insan yaşamının diğer boyutlarının dahil edildiği kentsel tasarım ve manzara uygulamaları sürdürülebilirlik sorunlarının ortaya çıkmasıyla, daha yeni yeni uygun bir araştırma alanı bulmuştur.

Kentsel morfoloji kentsel sokak ağları, alanların düzenlenmesi, arazi kullanımı, bina yoğunluğu ve hareket modelleri hakkında mekansal bilgiler içerir ve bu nedenle şehirdeki her bir konuma erişilebilirlik açısından bir değer verir.

Kentsel form çalışması, bir kenti yapılandıran ve şekillendiren temel fiziksel unsurları (binaları, blokları, arazileri, sokakları ve bunların ilgili açık alanlarını) tanımlamaya ve yorumlamaya odaklanmaktadır. Kentsel formun sadece binaların, sokakların ve diğer dış alanların görünür şekli ve deseni değil, aynı zamanda bu unsurlar arasındaki ilişkilerin kullanılarak ölçülmesi ve tanımlanması gerekir [18]. Kentsel morfoloji ve kenti inceleyen farklı bilim dalları arasında etkili ve entegre araştırmayı teşvik eden disiplinler arası bağlantıların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Yayla Mahallesi Kırklareli'nin tarihsel anlamda en eski ve en zengin yerleşim yeridir. Yayla Mahallesinde tescilli birçok yapı bulunmaktadır. Bu tarihi yapılarıyla Yayla Mahallesi Kırklareli'ne anlam kazanmıştır. Festival, konser gibi toplumsal etkinlikler burada düzenlenmektedir.

Yayla mahallesindeki tarihi yapılar korunmaya değer olarak görülmektedir. Bu yapılar yöre halkı tarafından daha kullanışlı bulunmaktadır [15]. Ancak bu yapılarda yeterli korunum sağlanamamaktadır. Eski yapılar bakımsızlık nedeniyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Finansal durum göz önüne alınarak kamu ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile finansal kaynaklar sağlanmalı, tarihi yapılar bakım ve onarımı yapılarak korunmalıdır. Mahallede sakinleri kültürel mirası koruma alanında bilgilendirilmelidir.

Mahalleler kentsel kimlik, işlevsellik ve sürdürülebilirlik için büyük önem taşıyan yarı kamusal alanlardır. Kent içindeki mahallelerin ve sokakların tanımı, kentsel morfolojiyi anlama, analiz veya tasarım için birimler seçme ve bilişsel şema oluşturmada önemlidir.

Yayla Mahallesi, Kırklareli için turistik açıdan büyük önem taşımasına rağmen, bölgeye gerekli yatırımlar yapılmamıştır. Tarihi yapıların korunması ve yöre halkının bu konudaki bilincinin artırılması ile kent turistler açısından bir cazibe merkezine dönüştürülebilir. Sit alanı çevresinde turizm amaçlı konaklama tesisleri inşa edilebilir. Sürekli kullanımla birlikte çevre canlılık kazanıp Kırklareli'nde yeni bir merkezi alana dönüşebilir.

Yayla Mahallesinde çarpık yerleşme hâkimdir. Bu durum görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Çarpık kentleşmeyi önlemek için yeniden imar planı düzenlenip uygulamaya koyulmalıdır.

Yayalar için yürüyüş yolları yeterli olmayıp; mevcut yollar tasarım ilkelerine uygun değildir. Yollar, kaldırımlar ve otoparklar herkes için tasarım ilkelerine uygun bir şekilde yeniden düzenlenebilir. Uygun alanlara bisiklet yolları eklenebilir.

Kent merkezinde çocuk oyun alanlarının durumu incelendiğinde bir eksiklik söz konusudur. Yayla mahallesinde çocuk oyun alanı bulunmamaktadır. Çocuk parklarının yetersizliği göz önünde bulundurularak Yayla Mahallesi'ne çocuk parkı önerilmektedir.

Yayla Mahallesinde konut yoğunluğu nedeniyle kişi başına düşen yeşil alan miktarı az olup yeterli temiz hava sağlanamamaktadır. Pasif yeşil alanlar aktifleştirilerek yerel halkın sürekli kullanımına sunulabilir.

KAYNAKLAR

- [1] Volchenkov. D., Assessing complexity of urban spatial, pp: 173-197, In: Dacci, L. (Ed.), The Mathematics of Urban, Springer International Publishing, Switzerland, 2019.
- [2] Rapoport. A., Human Aspects of Urban Form Towards a Man, Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press, U.K, 439 p., 1977.
- [3] Barke. M., The importance of urban form as an object of study, pp: 11-30, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.
- [4] Dacci. L., On urban morphology and mathematics, pp: 1-18, In: Dacci, L. (Ed.), The Mathematics of Urban. Springer International Publishing, Switzerland, 2019.
- [5] Oliveira, V. Urban Morphology, An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities, Springer International Publishing, Switzerland, 192 p., 2016.
- [6] Gu. K., Exploring urban morphology as urban design pedagogy, pp: 145-158, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.
- [7] Samuels. I., Research and Practice, pp: 115-131, In: Oliveira, V. (Ed.), Whitehand and the Historico-geographical Approach to Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2019.
- [8] Talen. E., Urban morphology in urban design, pp: 205-217, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.
- [9] Maretto. M., Teaching urban morphology in a sustainable perspective, pp: 243-264, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.

- [10] Gu. K., Urban Morphological Regions: Development of an Idea, pp: 33-46, In: Oliveira, V. (Ed.), Whitehand and the Historico-geographical Approach to Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2019.
- [11] Kivell. P., Land and The City, Patterns and Processes of Urban Change, Geography and Environment Series, London, 223 p., 1993.
- [12] Kropf. K., Interdisciplinarity and design: Tools for teaching urban morphology, pp: 297-315, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.
- [13] Conzen. M. R. G., Notes on urban morphology: Its nature and development, pp: 51-64, In: Oliveira, V. (Ed.), Teaching Urban Morphology, Springer International Publishing, Portugal, 2018.
- [14] <http://www.kirklarelikulturturizm.gov.tr/TR-64282/tarihce.html>, Erişim tarihi: 19.02.2020
- [15] Eyüboğlu Erşen. A., Vatansever. N., Kırklareli Kentsel Sit Alanı Yerleşimi, Koruma Sorunları ve Öneriler, 3. Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu, Edirne, 2007.
- [16] Yüksek. İ., Kırklareli'nin Mevcut Sivil Analizinde Pencerelerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2004.
- [17] Xiao. Y., Urban Morphology and Housing Market. Springer Geography, China, 189 p., 2017.
- [18] Jia. M., Liu. Y., Lieske. S. N., Chen. T., A fractal approach to explore Australian urban form and its impacting factors at neighbourhood scale, pp: 123-144, In: Dacci, L. (Ed.), The Mathematics of Urban, Springer International Publishing, Switzerland, 2019.
- [19] <http://www.trakyagundemi.com/panel/modul/rotahaberler/haber-resimleri/2011/04/12/13885249.jpg>
- [20] <http://www.eskiturkiye.net/2096/kirklareli-yayla-meydani#lg=0&slide=0>